

Objektivne pogrješke u Bibliji i njena nepogrješivost.¹

Raspravlja O. U. Talića.

U vrlo uvaženoj smotri „Biblische Zeitschrift“ (VII Jahrgang II. Heft 1909.) objelodanio je dr. Schulz iz Braunsberga neke svoje opaske o inspiraciji svetih knjiga u kratkom članku „Neutestamentisches zur Inspirationslehre.“ O tomu je bilo govora i u smotri „Rivista storico-critica delle scienze teologiche“ (Anno V. fasc. 9. p. 734.). Držim korisnim da svratim pozornost učenih bogoslova na ovo delikatno i bodljikavo pitanje, kako da se naime svedu u sklad netačnosti u Bibliji sa njenom nepogrješivosti i da neke ideje u tomu pitanju objasnim i utvrdim.

Dr. Schulz postavio je neke svoje premise, pa je došao do ovoga zaglavka: mi se nalazimo pred činjenicom, da inspiracija ne čuva uvijek hagijografe od objektivnih netačnosti i pogrješaka. Da podupre svoju tvrdnju, on se opozivlje na riječi sv. Pisma (I. Kor. 1, 14—16.), gdje sv. Pavao, pošto je govorio o prepirkama, što su se za toga vremena bile pojavile među Korinćanima, dodaje: „Zahvaljujem Bogu, što nijesam nikoga između vas krstio, osim Krispa i Kaja (v. 14.), tako da nitko između vas ne reče, da je bio kršten u ime moje“ (v. 15.). Ova Pavlova tvrdnja — govori Schulz — nije istinita; Pavao sam govori niže (v. 16.): „Ja sam krstio čitavu obitelj Stefaninu. Inače se ne sjećam dali sam krstio ikoga drugoga.“ Na ovom drugom mjestu dakle kaže sv. Pavao, da je krstio osim Kaja i Krispa drugu jednu obitelj.

¹ Ovu studiju o ovom delikatnom i bodljikavom pitanju g. pisac napisao bio u talijanskom jeziku i dao tiskati u smotri „Rivista storico-critica delle scienze teol.“ a. VI. n. I. 1910. — Pošto je pitanje, o kojem studija raspravlja, i interesantno i aktuelno, objelodanjujemo je i ovdje. Op. ur.

Na ovomu se dakle mjestu izrazuje nešto opreznije, nego li gore u r. 14. Ondje niječe otvoreno, da je koga drugoga krstio; ovdje (u r. 16.) pak kaže da čisto ne zna, da li je još koga krstio. Ovim on izriče subjektivno istinu, kao i u r. 14. Ostaje ipak mogućnost, da se je on prevario i na ovomu mjestu (u r. 16.) bivši možda još koga krstio, za koga se sada on ne sjeća. Ali opet da bi i bio taj slučaj, Pavao ne bi kazao objektivnu neistinu, kao što je kazao gore (u r. 14.), jer kada kaže, da se ne sjeća, da li je ikoga drugoga krstio, kaže i objektivno i subjektivno istinu. Svakako stoji, da je Pavao u r. 14. kazao objektivnu netačnost, koja se inače ne tiče nimalo nepogrješivosti Biblije. Kada je sv. Pavao pisao redak 14. bio je nadahnut. Nauka je katoličke Crkve, da se inspiracija proteže na sve dijelove sv. Pisma. No redak 14. napisan pod utjecajem Božje inspiracije u sebi nosi objektivnu pogriješku. Ergo pod utjecajem inspiracije mogu biti i objektivne pogriješke.

Ovako dr. Schulz.

S. Colombo govoreći o ovoj studiji dra. Schulz-a (v. R. Stor. crit. I. cit.), hoće da bolje razjasni njegove ideje, i on ih razjašnjava i utvrđuje ovako: „Valja razlučiti izmeđju subjektivne i objektivne pogriješke. Subjektivne pogriješke ne ima, i apostol je napisao istinu, kada je kazao, što mu je u tom času napominjala njegova memorija. Inspiracija ne proizvodi nikakvih modifikacija ili renovacija u habitualnim moćima spoznaje i memorije nadahnutoga pisca; jer kada bi inače bilo, ne bi se moglo kazati, da nadahnuti pisac piše „*more humano*“; način govora nadahnutoga pisca morao bi biti oštro znanstven, pa napokon ne bi se ni razumio.“

Prama ovomu dakle što tvrdi Schulz, mora se dopustiti:

1. Razlika izmeđju subjektivne i objektivne pogriješke.
2. Da pogriješka subjektivna nije, kada jedan govori ono, što mu memorija kaže; za to nije subjektivna pogriješka, kada mu memorija kaže i ono, što nije.
3. Da govoriti „*more humano*“ znači kazati netačnosti, jer inspiracija ne modificira ni spoznaju ni memoriju nadahnutoga pisca.
4. Da objektivna pogriješka može biti u knjizi, koja je napisana pod utjecajem inspiracije.

Kada se dobro ispituju ove tačke, čini mi se, da prva — kada bi se i dopustila — ne rješava poteškoću; ostale pak tri

ne vidim, kako bi mogle izbjeći sukob sa naukom Crkve o nepogrješivosti Biblije.

Razlika izmeđju subjektivne i objektivne pogrješke može se braniti; ali čemu služi ta distinkcija u našem slučaju? Što bi značila i što bi bila ta subjektivna pogrješka? Bila bi kada hagijograf u svojoj pameti zamijeni jednu stvar s drugom, jednu činjenicu s drugom; kada stvori u svojoj pameti ideje, pojmove, sudove, koji ne odgovaraju istini i realnosti. Budući da je ovakova pogrješka fakat čisto nutarnji, ne može nam biti poznat, ne možemo o njemu ništa kazati. — Što bi bila objektivna pogrješka? Bila bi pogrješka pokazana znakovima: riječima, pismom. Objektivna nam pogrješka može biti poznata; ali tko nam jamči, da mi možemo mirno i sigurno reći: ova objektivna pogrješka posve je neodvisna od subjektivne? Ako ja napišem jedno djelo, pa se tu opaze pogrješke, netačnosti historičke, protivurječja itd. tko će se usuditi da kaže: da, tu ima pogrješaka dakako, ali to su samo pogrješke objektivne; tu ne ima subjektivnih pogrješaka; pisac se nije prevario, i ako se vide očite tu pogrješke? Ovo bi se moglo kazati u jednomu slučaju, kada naime pisac ne bi znao upotrijebiti znakove (riječ ili pismo), koji su odregjeni da vjerno iskažu ono, što on misli. Ovakav slučaj ima i može se zgoditi, kao n. pr. kada pisac ne poznaje dobro jezik, pa zamijeni jednu riječ s drugom riječi i bude naopako shvaćen. Ali je i u ovom slučaju pogrješka, pogrješka piščeva, pogrješka subjektivna, pogrješka u znakovima. Za ove pogrješke prima odgovornost pisac i nitko drugi.

Crkveni nauk o nepogrješivosti Biblije isključuje objektivne pogrješke, to jest pogrješke pokazane znakovima; a ova nepogrješivost presuponuje nepogrješivost subjektivnu. Da je Crkva naumila samo definirati nepogrješivost subjektivnu hagijografâ, moglo bi se pitati: pa čemu ta definicija, kada nam ne može biti poznata misao piščeva, pa dosljedno ni istine ni pogrješke subjektivne?

Za to ne mogu shvatiti, kako se može kazati — a da se ne povrijedi crkvena nauka o nepogrješivosti Biblije — da sv. Pavao subjektivno govori istinu, kada piše: „Zahvaljujem Bogu da nijesam nikoga izmeđju vas krstio osim Krispa i Kaja“, premda te Pavlove riječi u sebi sadrže objektivnu pogrješku. Ne mogu razumjeti s toga, što ne vidim, kako se to smije zaključiti, kada nama ne može biti poznata misao Pavlova.

van po znakovima (riječ ili pismo), koji u našem slučaju uključuju objektivnu pogriješku. Ne mogu napokon to razumjeti i zbog ovog razloga, što Crkva kada govori o nepogrješivosti, govori o nepogrješivosti Biblije, to jest o misli hagijografa izraženoj znakovima, a ne o misli, koja nam nije pokazana znakovima.

Ovo je bio razlog, što sam odmah na početku kazao: distinkcija izmeđju subjektivne i objektivne pogriješke može se dopustiti, ali ta distinkcija ne pomaže ništa u našem slučaju: ne spasava subjektivnu nepogrješivost nadahnutoga pisca niti objektivnu nepogrješivost Biblije.

Što se tiče drugih triju točaka, kazao sam, da se ne dadu svesti u sklad sa naukom crkvenim o nepogrješivosti Biblije.

Ako zbilja nije subjektivna pogriješka, kada jedan govori, što mu njegova memorija u tomu času predočuje, ne bi moglo više niti biti subjektivnih pogriješaka. Na što bi se svela subjektivna pogriješka? Na ništa, uprav na ništa.

Ako nije subjektivna pogriješka ono, što nam naprosto kaže naša memorija, to nužno valja da bude subjektivna istina. Za to sve, što se odrazuje iz naše i vjerne i slabe — koja može pogriješiti — memorije, svi naši sudovi i pravi i krivi, sve naše indukcije i dedukcije i dobro i naopako izvedene, bit će subjektivne istine i ne drugo, već subjektivne istine.

Ako se ovdje ne misli zbilja igrati riječima i zamijeniti *verum cogitatum* sa vere cogitatum, valja reći, da koliko istina toliko neistina subjektivne su istine, i da subjektivnoj pogriješki mjesta ne može više biti. Ali Crkva kada govori o nepogrješivosti imade pred očima *verum cogitatum*, a ne vere cogitatum, inače bi subjektivna nepogrješivost bila iluzorna, jer bi ona značila ovo: tko misli i govori ludosti i netačnosti, istinu misli i govori, jer vere misli i govori ludosti i netačnosti.

Ne čini mi se, da se može opravdati subjektivna pogriješka pod utjecajem inspiracije ako se kaže, da hagijografi govore „*more humano*“, s razloga što inspiracija ne modificira memoriju ni spoznaju hagijografa. Ovaj razlog uništuje iz temelja narav inspiracije. Kad bi govor „*more humano*“ nadahnutih pisaca isključivao svaki Božji utjecaj, koji bi modificirao moći memorije i spoznaje nadahnutoga pisca, iščezla bi e o i p s o svaka razlika izmeđju govora jednoga hagijografa i govora kojeg mu drago drugog pisca. I u jednim i drugim ostala bi mogućnost da se

prevare. — A kako da se u ovom slučaju spasi nepogrješivost hagijografâ?

Istina je dakako da hagijografi govore „*more humano*“: crkveni oci to ističu, enciklika Leona XIII. „*Providentissimus*“ opetuje isto. Ali da li se onaj „*more humano*“ ima zbilja razumjeti onako, kako ga je shvatio gore napomenuti pisac? Ja sumnjam jako, i imadem razloga da o tomu sumnjam.

Ili imade neka razlika u govoru „*more humano*“ nadahnutih pisaca ili te razlike tu ne ima. Ako te razlike ne ima, tada su hagijografi ravni svakomu drugomu profanomu piscu: oni mogu pogriješiti, kao što i drugi mogu pogriješiti. Ako li pak imade neka razlika u govoru „*more humano*“ izmegju hagijografa i drugih pisaca, ta se razlika valja da traži u nekoj modifikaciji moći memorije i spoznaje nadahnutog pisca, moći ne fizioloških već psihičnih, modifikacija, koja rasvjetljuje um, kreće volju hagijografa da piše.

Ovo je alternativa, ispred koje se ne bježi: valja da se jedan kraj izvuče.

Kad hagijografi govore „*more humano*“, razumijeva se to samo o spoljašnjoj formi govora, a ne odnosi se na moći memorije i spoznaje. Ove stoje pod neposrednim utjecajem Božje inspiracije i tim biva očuvan hagijograf od pogriješke; spoljašna forma govora naprotiv budući izvan granicâ inspiracije, udara na govor boju oštro ljudsku. Htjedne li se inače shvatiti govor „*more humano*“, inspiracije nestaje.

* * *

Ja sam u mojoj monografiji, što sam objelodanio u hrvatskom jeziku „Znanstvene i historičke pogriješke u nadahnutim knjigama“¹ analizovao govor „*more humano*.“ Nabrojio sam pet različitih načina. Ti su prilagodni (accomodatitius) približni (approximativus) dvojbeni (dubitativus), pojetični (poëticus), znanstveni (scientificus). Prilagodni nazvao sam onaj način, kada se upotrebljavaju u govoru neke riječi, koje u oštro znanstvenom govoru ne bi bile tačne. Približni sam nazvao onaj način govora, kada se u govoru smjera na jednu stvar, na koju se hoće glavno da privuče pažnja slušaoca. Na primjer, hoće se da se svrati pažnja

¹ *Errores scientifici et historici u nadahnutim knjigama i citationes tacitae.* Zagreb 1908.

na jedan historički dogagjaj; na okolnosti pak, koje su pratile taj dogagjaj i na nuzgredne stvari ne pazi se vele, jer takove stvari ne služe za glavnu svrhu. Ipak se govori tu i o tim okolnostima, ne ipak s namjerom da ih se oriše vjerno i opiše u svim njihovim potankostima niti da ih se prikaže čitaocu svom matematičnom preciznošću, već približno (approximative). One služe jedino da nekako popune govor i da ga ukrase, ne da se tim podučiti čitalac, znajući megjutim da čitalac, komu je inače poznata namjera piščeva, ne će držati do nuzgrednih stvari više, nego je držao sam pisac, to jest dat će im približnu vrijednost, kao što im je dao i sam pisac. Dvojbeni sam nazvao onaj način, kada pisac tvrdi jednu stvar, al uz to kaže ili izrično ili implicite da nije siguran potpuno o onomu, što tvrdi. Pojeticni napokon naveo sam i oštro znanstveni, koji su dobro svakomu poznati.

Jasno je, da se ne može u nijednomu od ovih načina govora — osim u oštro znanstvenom — tražiti znanstvena tačnost. Ako hagijografi govore — kao što zbilja govore — „*more humano*“, kod njih se može iznaći svih ovih pet načina govora, a i mora se naći. Glavno je to, da se sazna, kojim se je načinom hagijograf služio u ovoj ili onoj knjizi.

Ako se hagijograf n. pr. služi pojetičnom ili približnom (aproksimativnom) formom, a čitalac misli da se hagijograf služi znanstvenom, pa ide tu da traži sve moguće tačnosti znanstvene matematičkim kompasom, naići će jamačno na netačnosti. Ali donapokon komu se imadu pripisati te netačnosti, hagijografu možda ili čitaocu? Tko god pobliže razvidi stvar, morati će reći, da čitalac sam sebe vara, a ne da pisac vara.

Neka se uzme u ruku n. pr. latinski pjesnik Vergil; neka se otvori i pročita IV. pjevanje iz Eneide, vidjet će se, da cijelo pjevanje nije drugo, već jedan anahronizam. Ipak se je Eneida sa svim svojim historičkim netačnostima pružala u ruke mladosti kroz vijekove kao odgojna knjiga, pa i sada je Eneida knjiga, kojom se naslagjuju najbolji njegovatelji lijepe literature u opće. Nije se nitko usudio prigovarati Vergilu za to što se nije držao povjesti, niti ga krstiti nezalicom povjesti i hronologije; jer svak znade, da je Vergil svojim epom smjerao na nešto drugo, što je sve drugo bilo, nego li je bilo podučiti čitaoca u topografiji Kartage ili opisati neke momente iz Didonine biografije.

Što se može i mora tražiti u jednoj knjizi, to nam može kazati samo piščeva namjera. Ako knjiga odgovara vjerno stvarima, koje je auctor htio kazati i na oni način, kojim ih je htio kazati, a ne na drugi, u knjizi ne mogu biti pogreške. Pisac na se prima odgovornost za ono, u čem je on htio ili podučiti čitaoca ili mu nešto prikazati, kao i za onaj način govora, kojim mu je htio to prikazati. Za ovo pisac odgovornost na se prima, za drugo ne prima. Ako čitalac ne shvati piščevu namjeru i način govora, kojim se je on služio, da svoje misli iskaže zamjenjujući n. pr. piščev način govora pojetični ili aproksimativni sa znanstvenim, prevarit će se jamačno. Naći će u piscu netačnosti, ali je sva krivnja u čitaocu: ove sve netačnosti bit će odsjev čitaočeva neznanja, a ne piščeva.

Da se vratimo sada na riječi sv. Pavla, što sam gore naveo, velim da se čak bolje u sklad svagja nepogrješivost subjektivna Pavlova i nepogrješivost objektivna Biblije sa onim netačnostima formalnim, kada se kaže, da sv. Pavao govori „*more humano*“ načinom aproksimativnim, nego da sv. Pavao govori subjektivno istinu, koja u Bibliji postaje objektivna neistina, i to da može biti pod utjecajem inspiracije.

Da je sv. Pavao govorio na onomu mjestu „*more humano approximativo*“, može se to zaključiti iz konteksta. Namjera je Pavlova bila da poravna prepirke, koje su se bile pojavile među vjernicima u Korintu, da umiri razdor, koji je tu bio buknuo radi ambicije da neko pripada ovomu, a neko onomu učitelju. Pavao je htio postići to kazujući im, da ne imadu prava prepirati se, tko je čiji učenik, jer da on nije u Korintu krstio već jedan posve neznatan broj; za to da je nerazborito hvastati se, da su u ime Pavlovo bili kršteni. (U grčkomu tekstu čita se: „*Ἰνα μή τις εἴπῃ ὅτι εἰς τὸ ἐμὸν ὄνομα ἐβάπτισα*“, nešto inače nego u Vulgati, koja prevodi ovako „*ne quis dicat, quod in nomine meo baptizati estis*“ mjesto da prevede „*in nomine meo baptizavi*“). Pavao navodi i drugi razlog a taj jest: sve kad bi se dopustilo da ih je on i krstio, opet ne bi bili njegovi već Isukrstovi, jer je Isukrst bio propet a ne Pavao.

Pavao je svoju ideju vjerno izrazio i u r. 14. i 16. posluživši se govorom „*aproksimativnim*“.

Kada je kazao, da je krstio Kaja i Krispa, tim je htio kazati, da je krstio jedan neznatan broj Korinćana. Kada opet kaže malo niže, da je krstio obitelj Stefane i tim opet ostaje

vjerno izražena misao Pavlova, da je mali broj krstio između Korinćana; jer i tim ostaje neznatan broj krštenih odnosno na veliki broj kršćana, koji su bili u metropoli Ahaje, Korintu. Kada kaže „ne znam jesam li krstio više ikoga drugoga“, bolje objašnjuje svoju misao i potvrđuje svoj aproksimativni govor u gornjim stihovima i dubitativni u ovomu zadnjem stihu.

Čini mi se da se na ovaj način poravnavaju i odstranjuju netačnosti u Bibliji, a ne povrjeguje se nauka crkvena o nepogrješivosti Biblije.

Dubrovnik, mjeseca januara 1910.

